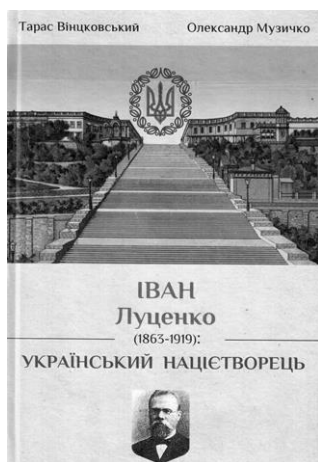

Шлях націєтворця: від небуття до уславлення

Вінцовський Т. Іван Митрофанович Луценко (1863—1919): український націєтворець / Тарас Вінцовський, Олександр Музичко. — К. : Гамазин, 2013. — 352 с.

Українська історія має чимало імен, що відомі лише окремим науковцям, адже понад піввікове стирання історичної пам'яті народу не минуло безслідно. Південна Україна, й Одеса зокрема, може "похизуватися" першими місцями в такому забутті власних героїв та дуже поважних колись членів

місцевої громади. Багато з цих напівзабутих діячів мали безпосередній вплив на українське національне відродження та державотворчі процеси під час української революції. Їхні біографії відомі, насамперед, краєзнавцям і з часом "обросли" всілякими міфами, що знизило їхнє значення для громадськості.

Нещодавно одеські історики повернули до наукового обігу ім'я, без перебільшення, однієї з найвизначніших постатей українського національного руху — Івана Митрофановича Луценка. Колективну монографію Т. Вінцовського та О. Музичка випущено до 150-літнього ювілею цього діяча. Книга стала справжнім громадським згуртовуючим проектом, адже кошти на видання тисячі примірників отримали від майже 40 співвітчизників та патріотично налаштованих організацій. Цьому посприяла задалегідь проведена згаданими істориками прес-конференція, на якій було закликано свідомих громадян матеріально долучитися до вже написаної, але ще не виданої книги. Це, безперечно, безпрецедентна подія в сучасній Одесі.

То хто ж такий Іван Луценко? Чому задля повернення його імені з небуття пророблено стільки дослідницької роботи і навіть закликано громадськість не бути байдужою, на що, здається, вже всі давно перестали сподіватися.

Іван Луценко — доктор медичних наук, лідер одеського гомеопатичного товариства, провідний діяч одеської "Просвіти" та інших товариств, публіцист, учасник визвольних змагань — член Української Центральної Ради, розбудовник українського війська. За характером — багатогранний інтелектуал, самостійник, ідеаліст, громадський лідер. Жив, боровся і героїчно загинув в бою за Україну.

Хто хоч раз гортав одеські газети початку ХХ ст., не міг не помітити, наскільки часто зустрічається там ім'я І. Луценка. Причому особа нашого уславленого земляка користувалася повагою як серед української громади, так і серед проімперсько налаштованої публіки. І заслужив він цей авторитет не завдяки "двоєдушності" чи вмінню підлаштуватися, а саме через чітку політичну і громадянську позиції. Недарма й політичні опоненти визнавали його очільником українського руху в Південній або й загалом підросійській Україні.

Оформлено монографію недвозначно: славновісні Рішельєвські (Потьомкінські) сходи, що ведуть до жовто-блакитного обрію. І як вершина цього символічного шляху вгору — герб Української Народної Республіки. Така символіка чітко передає життєвий шлях І. Луценка, адже шлях "націєтворця", як його назвали автори, пролягав через Одесу

і привів до спроби побудувати державу, за яку й загинув цей діяч. Саме в нашому південному місті склалися порівняно сприятливі умови для просвітницької та державотворчої праці, у вирі якої міцнішав авторитет самостійника.

У книзі вміщено другу, більш докладну і структуровану розвідку. Перша, присвячена життю і діяльності І. Луценка, була надрукована серед досліджень українського національного руху в "Чорноморській хвилі української революції".

Вступне слово С. Квіта зосереджує увагу читача на діяльності І. Луценка у добу державного будівництва часів УНР. Президент НУ "Киево-Могилянська академія" (відомого орієнтацією на виховання нової української політичної еліти) визначає І. Луценка як одного з перших діячів, який поєднав у своїй діяльності кілька націєтворчих складових і безкомпромісно втілював їх у життя.

Передмова, крім двох епіграфів від імені видатних діячів А. Стрижевського та Є. Маланюка, містить докладний опис історіографії, присвяченої "українському націєтворцю". Тут чітко відображено генезу знань про І. Луценка: від спогадів сучасників, поступового забуття і далі до "обережного ставлення" урядових кіл та, нарешті, визнання і вшанування його пам'яті.

Перший розділ присвячено періоду його життя в дореволюційний час — від початку діяльності до 1917 року. Він знайомить читача із чинниками, що формували світогляд І. Луценка: батьківське обійстя на Полтавщині, козацький колорит рідного села, викладачі Лубенської чоловічої гімназії та університету в Санкт-Петербурзі. Перші кроки Івана Митрофановича в Одесі показані крізь призму двох найважливіших справ його життя: медицини і громадсько-політичної роботи. Обидва аспекти містять багато складових, що підкреслюють надзвичайну працелюбність та ідейну завзятість досліджуваної постаті. Особливу увагу зацентровано на його партійній діяльності та участі у виборах до місцевого та загальноросійського парламентів. Певним рубіконом в житті одеського самостійника дослідники визначають початок Першої світової війни. Ця подія сприяла завершенню його ідейної еволюції і призвела до тієї символічної "вершини на Рішельєвських сходах".

У другому розділі вже в самій назві підкреслено драматизм подій та місце серед них славетного українця: "У буревії української революції: "гетьман одеських українців". У цьому "буревії" він без зволікань взявся до чи не найнеобхіднішої справи того часу — розбудови української армії. "Одеська Січ", Одеська українська військова Рада, українізація Чорноморського флоту, Вільне козацтво — все це переважно дітища (і далеко не всі) Івана Митрофановича, "альфою і омегою" яких, за висловом сучасника, він був.

Попри таке завантаження, він не цурався партійної роботи та засідань УЦР. Однак основним для нього було військо. Активна розбудова української армії і рішучість у боротьбі з більшовизмом привернули увагу до одеського самостійника німецької розвідки та української промислової еліти під час вибору можливого очільника України на противагу "кабінетним вождям" УЦР. На цьому факті неодноразово наголошують дослідники, визнаючи апогей авторитету І. Луценка в революційній Україні. Ну й фінальний акорд його життя, автори влучно назвали "кроком у безсмертя", адже, героїчно загинувши зі зброєю в руках в бою з більшовиками, він, безперечно, заслужив право залишитись у пам'яті нащадків.

У додатках до книги вміщено найповніший на сьогодні перелік праць І. Луценка як наукових-медичних, так і публіцистичних. А також важливий скарб для сьогодення — кілька десятків його публіцистичних статей. Оприлюднення праць "українського націєтворця" з Одеси стає підґрунтям для нових досліджень, що можуть торкатися його творчості, стилістики, ідей тощо. Тому можна стверджувати, що наступні покоління студентів, викладачів і загалом свідомих громадян отримали можливість осмислювати бурхливе море української революції крізь призму праць Івана Луценка.

Таким чином, рецензоване видання є однією із важливих частин українського історичного пазлу, що подрібнював-

ся і заплутувався упродовж майже століття. Науковці кафедри історії України Одеського національного університету зробили все можливе для того, аби повернути до наукового обігу ім'я ще одного справжнього патріота та борця, відданого своїй землі й народу. І цим ще раз засвідчили важливу істину — Південь України, завдяки таким діячам, як Іван Луценко, посідає одне з перших місць в українському національному відродженні.

Ігор Стамбол,
аспірант кафедри історії України
ОНУ ім. І. І. Мечникова

Надійшла в редакцію 5 серпня 2013 року